

„Zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid”

[N I E U W J A A R.]

Loof den HEERE, want Hij is goed; want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid. Psalm 136: 1.

Beziend schoon blijft nog steeds in *Unle Tom* de teekening van de in den slavenoorlog, eindelijk vrijgekomen slavin, die, als ze over de hachlijke grens op het vrije erf zich mag nedersetten, in eindeloze Hallel, haar Jubel uitlamt: *„I'm redeemed, I'm redeemed, I'm redeemed, wat zeggen wil: „Ik ben nu vrij gekocht, ik ben vrijgekomen, ik ben verlost.”* En nog schooner klonk het, toen straks dat „I'm redeemed,” geestelijk op de verlossing in Christus werd overgebracht. Al mijn zonden in de diepte der zee geworpen, en mijner de vrijheid der kinderen Gods!

Op even roerende wijze nu vinden we, zij 't in anderen toon, zulk een schier eindeloos zich herhalen van gelijken verlossingsjubel in de Psalmen. Zie 't maar in Psalm 136, waar niet minder dan ses-en-twintig maal de uitroep herhaald wordt: *„Want Zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid!”* In een lange reeks van verzen betuigt hier de Psalmist de wonderdaden, die Israëls God tot bevrijding van zijn volk verricht heeft. En in elk vers volgt dan op het vermelden van die daden Gods, telkens, tot aan het einde toe, altoos weer datzelfde refrein: *„Want Zijne goedertierenheid is tot in der eeuwigheid.”*

Gelukkig is die vertaling niet, want in 't Hebreeuwsch staat 't andersom: Tot in eeuwigheid voorop, en dan: is Zijne goedertierenheid! en daar juist op dit *„Eeuwigheid van Gods genade hier de nadruk valt, spreekt 't ons kernachtiger toe, zoo de lof van dit Eeuwig voorop staat. Wat u ook overkome, vrees nimmer, want niet slechts voor een tijd, maar tot in eeuwigheid duurt en draagt u de goedheid van uw God. „Le olam chazécha”* zoolks 't in 't oorspronkelijke heet.

In dit „tot in eeuwigheid”, nu ligt drieerlei golfslag van den tijd, juist zoolks die drieerlei golfslag bij elk nieuw komend jaar door uw eigen ziel ruischt. Achter u de golfslag van *het verleden*. Voor u uit de golfslag van de voor u uitsnellende toekomst. En van allen kanten om u heen het bruisen van het *heden*, dat u omstuwt.

In wat achter u ligt, hoe reiner en klaarder ge het indenkt, altoos weer de goedertierenheid des Heeren. In wat u bij het ingaan van dit nieuwe jaar omstuwt, weer niet anders dan de goedertierenheid des Heeren. En hierop bouwt zich dan de hoop des vertrouwens, dat ook in het jaar dat nu komt, en in wat na dit jaar u wachten zal, de goedertierenheid des Heeren niet van u zal wijken.

Natuurlijk ligt hier niet in, dat 't alles steeds naar uw begeerte, naar uw wensch en naar uw verlangen ging in het verleden, of ook nu is. Veelal zelfs zal 't doen uws Gods geheel anders in het verleden op u zijn neergekomen dan ge het hadt ingewacht, of zelfs afgeden. Evenzeer kan het zeer wel zijn, dat bij den keer van 't jaar tegenspoed u drukt, rouw u bedroeft of teleurstelling u krenkt. En daarom belet niets, dat het ook in de toekomst niet in elk opzicht aan uw verwachting zal beantwoorden.

Maar immers, uit hooger standpunt uw leven bezien, kan dit voor u, als geloovige, de zaak niet uitwijken. Het is niet de vraag, of 't in u uitwendig leven, in uw uiterlijke omstandigheden, en in uw levensloop ging naar uw plan, naar gij 't u hadt ingedacht, ja misschien gedroomd, maar eeniglijk of 't plan en de raad Gods, om u eens in 't eeuwig te zaligen door wat ge genoot of leedt, door wat ge deedt, of u belet werd, zijn vervulling vond, of tegendeel gaat.

Telkens weer komt 't in ons innerlijk leven, ook wat ons hart, ons karakter en onzen zieletoestand aangaat, op een strijd aan, op een worsteling tusschen wat onze God beschikt en wij zouden willen. Wij doen zoo vaak niet anders dan bederven, en krank maken, en wie anders kan dan onze Medicijnmeester zijn, die onze ziel redt door haar te genezen, dan onze God die ons innerlijk leven schiep. En moet 't dan ook bij ons zoo keer op keer tot een smartelijke operatie komen, dan komt wel alles wat in ons is, daartegen op, maar als ons leven er aanhangt, is het toch niet anders dan de goedertierenheid des Heeren, dat Hij ons niet ontziet, en voor ons tegenspartelen niet uit den weg gaat, maar de pijnlijke genezing doorzet, waarvoor straks, als de wond geneeld is, Hem niemand vuriger danken zal dan gij zelf.

Dat voelt ge aan uw verleden. Hoe dikwijls toch, van kinde af, verloort ge u op den doodweg, zóó zelfs dat, had uw God u ongehinderd laten doorgaan, geen redding meer mogelijk ware geweest. En daarom was het niets dan goedertierenheid van uw God, dat Hij u op dien weg gestuit heeft, en u dwong om op uw weg terug te keeren, en u ten slotte op zijn weg thuisbracht. Al ging dit dan ook met tranen, toch dankt ge uw God van achteren er voor, dat Hij u aangreep en om deed keeren. Toen hebt ge er misschien om geweend, dat 't u zooveel kostte van uw lusten afstand te doen. Maar nu van achteren dankt ge de goedertierenheden des Heeren, die u op den rand van den afgrond tegengehield, en terugleide in veiliger landouwen.

En zoo is 't immers ook nu. Vooral de overgang van het éne jaar in het andere doet ons zoo licht neigen, om schier eeniglijk op ons ordinar levensleuk bedacht te zijn. De heugenis kan ons dan zoo aandoen van slagen die ons treffen, en van verliezen die we leden. Allerlei zorgen in de huishouding, in ons beroep, bij onze levenstaak, die ons hart bekleden. Geenakte gezondheid kan ons beangstigen. Vreze voor wat dreigen kon, in ons zelf of in onze lieven, kan ook ons hart doen smerten. De wisseling van 't jaar is en blijft éen burgerlijk iets, dat daarom van 't geestelijke zoo licht ons zielsbesef afrekt.

Maar voor uw God bestaat die afleiding in het burgerlijke niet. Zijn oog ziet altoos niet het eenwige van daarboven op u neder, en zijn bestel kan daarom nooit een ander zijn, dan ook u straks in het zalige der eeuwigheid te doen ingaan. Al viel dan ook in het burgerlijke niets in u te wraken, zoo u zielsrapport met dat Eeuwig verstoort is of niet naar zuivere lijn werkt, komt Hij u tegen om u wakker te schudden en aan uzelf te hergeven. En zoo leidt uw trouwe Vader u ook dit jaar binnen, of ge straks uit dit jaar een winste voor eeuwig mocht wegdragen.

En dit nu sluit vanzelf de heugenis van het verleden, en het besef van wat op het oogenblik in u worstelt, aan den golfslag van de toekomst voor u aan.

Elke terugkeer van de jaarswisseling spreekt altoos van wat eens ook voor u het laatste levensjaar zal zijn. De ouden van dagen voelen dit vanzelf, doch ook den jongeren, soms zelfs nog den zeer jongen, kan het treffen. Denk maar aan het slagveld met zijn tienduizenden dooden. Denk aan de ziekenhuizen, waar zelfs kinderkampen moesten geopend worden. En ook al mocht 't voor u nog toeven, ook voor u strekt toch 't vergezicht zich tot over uw graf en over uw wederopstanding uit.

Bij dit soms angstig vergezicht nu is er ook voor u maar éne ruste, zoo ge, ook voor u zelf daaraan denkend, met een vreugdelich op 't gelaat, die eeuwig toekomst moogt tegengalen. Altoos met het Hallelujah op de lippen: Voor nu en voor alle eeuwigheid zij ook voor mij uw goedertierenheid, o mijn God!

Dr. A. K.

Amsterdam, 23 December 1915.

Er is in den laatsten tijd van meer dan een zijde in onze kerkelijke pers geschreven over de oorzaken waaraan het te wijten is, dat er zoo weinig studenten voor de studie der Theologie zich aanbieden, terwijl toch de behoefte aan predikanten blijkens het toenemend aantal vacaturen zoo groot is. Volkomen terecht zag men in, dat het niet voldoende was, jammerklachten over dit droeve verschijnsel aan te heffen, maar dat men de oorzaken van deze leeuwleest moest aanwijzen. Eerst daarna kon men op middelen zinnen, om in den predikanten nood te voorzien. Een goed docter stelt eerst de diagnose der ziekte vast, voordat hij aan geneesmiddelen denken gaat.

Zelfs dient dit onderzoek nog iets breder te worden opgevat dan men dusver deed.

Men zoekt te veel naar oorzaken in ons eigen kerkelijk leven, terwijl het verschijnsel volstrekt niet tot onze Kerken beperkt is, maar een algemeen karakter draagt. De pas, publiek gemaakte statistiek der theologische studenten toonde zelfs aan, dat met name de Hervormde Kerk er nog veel erger aan toe is dan wij. Terwijl daar het aantal theologen in den tijd van tien jaar tot beneden de helft slook, bleef het voor onze Kerken nog altoos op hetzelfde, zij het dan ook onvoldoende peil. En wat het buitenland betreft, komen dezelfde klachten tot ons; niet eerst, nu door den oorlog heel het leven der Europeesche volkeren ontredder is en menige Hoogeschool zelfs haar colleges sluiten moest, omdat al haar jongelieden onder de wapenen staan, maar reeds lang te voren werd overal geklaagd, dat het aantal theologische studenten zienderoog achteruitging. En wat wel opmerkelijk is, ook in het buitenland ziet men hetzelfde eigenaardige verschijnsel als bij ons, dat terwijl de vrije Kerken betrekkelijk het minst onder deze kwaal gebukt gaan, de staatskerken er het ergst aan toe zijn. Iets waarop wel met nadruk mag gewezen worden, omdat er uit blijkt, dat de oorzaak van dit verschijnsel dus niet kan gezocht worden in het gemis van staatstractementen. In zoverre de tractements-quaestie hierbij een rol speelt, zou men, afgaande op deze gegevens, veeleer omgekeerd tot de conclusie moeten komen, dat staatstractementen ook in dit opzicht een schade voor het kerkelijk leven zijn, terwijl het vrijwilheidsstelsel het meest bevorderlijk is voor den bloei der Kerk. Een feit, dat uit psychologisch oogpunt ook niet zoo moeilijk te verklaren is. Een Kerk, die van de Staatsruif leeft, moge misschien iets hooger tractementen kunnen uitkeeren, maar ze kweekt geen heilig élan, geen bezieling en geestdrift bij het jongere geslacht om aan den dienst des Heeren in zulk een Kerk zich te wijden. Terwijl een Kerk, die leeft van de gaven door de gemeentelieden vrijwillig bijeengebracht, daardoor een geestelijk zooveel hooger standpunt inneemt, dat het als vanzelf een jongen man bezielen moet om zich aan den dienst van zulk een Kerk te geven, zelfs al zou hij daarvoor een financieel offer moeten brengen.

Nu is het altoos een wonderbaar bestel van de voorzienigheid des Heeren, hoe Hij telkens weer zorgt, dat er een genoegzaam aantal jonge mannen zich anmeldt om dienaar des Woords te worden. Bij deze dienaars des Woords toch staat de zaak geheel anders dan bij de ouderlingen en diakenen. Voor den dienst van het ouderling- en diakenchap is geen voorbereidende studie noodig; de gemeente kan uit haar midden de mannen voor deze diensten aanwijzen; en al is het altoos God de Heere, die door zijn genadig bestel de gaven en talenten voor deze diensten moet schenken, toch komt het maar zelden voor, dat in een gemeente wegens gebrek aan geschikte personen geen ouderlingen of diakenen kunnen gekozen worden. Van een ouderling- of diakenen-nood hoort men dan ook nergens spreken. Voor het ambt van predikant is daarentegen een lange voorbereidende studie noodig; hier kan de gemeente dus niet uit haar midden kiezen, maar is zij gebonden in haar keus aan degene, die, na deze studie doorlopen te hebben, zich voor het ambt aanbieden. Iemand gaat niet in de theologie studeren, omdat hij door de gemeente tot het ambt van Dienaar des Woords geroepen is, maar hij doet dit uit eigen aandrang, en de Kerk heeft af te wachten, bij hoeven de deze drang in het hart zal gevonden worden. Vond hier nu geen Hooger bestel plaats, maar de beste alle eigen lust tot dit ambt, dan zou het zeer goed mogelijk wezen, dat de aandrang om predikant te worden gedurende een zeker aantal jaren door toevallige omstandigheden zeer groot was, zoodat de Kerk met dien toevloed van candidaten zelfs ietwat verlegen zou zitten, terwijl daarna weer jaren zouden kunnen komen, zoolks in den droom van Pharaon na de zeven vette de zeven magere jaren, dat er nauwelijks iemand zich aanmeldde voor de

studie der Theologie, en de Kerk dan in bitteren nood zou verkeeren om in de bestaande vacaturen te voorzien.

Waar dit verschijnsel zich nu in gewone tijden niet voordoe, en veel meer regel is, dat aandoen en vraag met elkander overeenstemmen, blijkt daartoe wel, dat we hier niet met een menselijke wilsdaad te doen hebben, maar met een wonderlijke leiding Gods. Wat de Apostel Paulus in den brief aan de Efeziërs zegt, dat Christus sommigen gegeven heeft tot herders en leeraars, ziet niet alleen op de instelling van het ambt als zoodanig, maar veel meer nog daarop, dat Hij als Koning zijner Kerk zorgt, dat er geschikte personen komen om het door Hem ingestelde ambt te bedienen. Hij heeft sommigen gegeven tot herders en leeraars.

Vandaar dat onze vaders gewoon waren bij de roeping tot het ambt onderscheid te maken tusschen de uitwendige kerkelijke roeping, die van de gemeente uitgaat, en de inwendige roeping, die uitgaat van God. Zelfs moet bij de herders en leeraars deze inwendige Goddelijke roeping aan de uitwendige kerkelijke roeping voorafgaan, want zonder deze inwendige Goddelijke roeping zou iemand zich niet voorbereiden voor het ambt van predikant. Nu bestaat deze inwendige Goddelijke roeping natuurlijk niet in een rechtstreeksche stem uit den Hemel, die iemand tot het ambt roept, zoolks dit bv. met den Apostel Paulus op den weg naar Damascus het geval was, want zulk een buitengewoon roeping vindt thans niet meer plaats. Ze bestaat ook niet, gelijk men soms wel eens meent, in de bekeering, want dan zou ieder bekeerde een predikant moeten worden. Maar ze bestaat daarin, dat God de Heere reeds van jongaf in het hart van zulk een persoon de heilige begeerte wekt om zich aan dit ambt des Heeren te wijden. Vandaar dat Christus zegt: *„Bidt den Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijnen oogst uitstoot.”*

Het is daarom, dat we in ons vorig artikel met zooveel nadruk op dit woord van Christus gewezen hebben, nu er geklaagd wordt, dat er te weinig dienaars zijn om de gemeenten te bedienen. Want Christus zelf wijst ons in dit woord aan, wat we in zulk een geval te doen hebben: *„bidt den Heer des oogstes, dat Hij arbeiders uitstoot.”* Natuurlijk keuren we het daarom niet af, dat ook onderzoek wordt in hoeverre misstanden in de gemeente zelf oorzaak zijn van dit gebrek aan predikanten, zoolks de schrale bezoldiging van de Dienaars des Woords, te weinig eerbied voor hun ambt, gebrek aan waardering van hun arbeid, en wat dies meer zij. En evenmin achten we het overbodig, dat gezocht wordt naar middelen en wegen om degenen, die lust hebben tot het predikambt, financieel bij hun studie te helpen en te steunen. Maar hoezeer dit alles van belang moge wezen, het hier voor onsliggende vraagstuk zou niet diep en ernstig genoeg worden opgevat, wanneer we niet verstanden, dat het eerste en voornaamste middel is het aanhouden en vurig gebiedt tot den Heere, dat Hij dienaars des Woords ons geve. Indien de velden wit zijn om te oogsten en de arbeiders weinigen, dan ligt dit in de eerste plaats daaraan, dat de inwendige roeping bij zoo weinigen gevonden wordt. En waar die inwendige roeping altoos Gods werk is; waar Hij door zijn Heiligen Geest alleen in het hart onzer jonge mannen den drang en begeerte werken kan, om zich aan dit ambt te geven, daar moet de gemeente voor alle dingen God bidden, dat Hij die roeping meer overvloedig onder ons doe uitgaan. God de Heere wil dat doen. Hij heeft ons zelf in Zijn Woord de belofte geschonken: *„Ik zal u allen herders geven naar mijn hart”* (Jes. 3: 15) en wederom: *„Uwe oogen zullen uwe leeraren zien en uwe ooren zullen hooren het woord: dit is de weg, wandelt daarin”* (Jes. 30: 20, 21). Maar Hij wil er ook van zijn volk om geboden zijn. En waar de behoefte zoo groot en de nood zoo schreeuend is, daar is het eerste wat gedaan moet worden, dat er een gebied, een vurig gebied tot God opga, dat Hij weder dienaars in zijn oogst uitstoot. Een gebied door de ouders, opdat het God believen moge, ook onder hun kinderen er te verwekken, die deze heilige roeping gevoelen. Een gebied door de gemeente in haar geheel, opdat God naar zijne belofte zulke herders haar geve moge. Zonder zulk een gebied, zouden al onze hulpmiddelen om den weg tot het ambt gemakkelijker te maken en het ambt zelf begeerlijker voor te stellen, toch niets baten, of wat nog erger is, zou zelfs het gevaar kunnen ontstaan, dat we straks wel een grooten toeloop kregen van jonge mannen, die naar dit ambt dongen, maar dat ze geen herders zouden zijn naar Gods hart.

Het antwoord van Prof. van Bakel.

Prof. van Bakel zond ons het volgende schrijven, dat, al vergt het wat veel van onze plaatsruimte, toch bereidwillig door ons opgenomen wordt om het audi et alteram partem toe te passen.

Statistiek der theologische studenten aan de Vrije Universiteit.

De lezers van dit blad zullen met belangstelling hebben kennis genomen van de beschouwingen, door Prof. Dr. H. H. Kuyper in de beide nummers van 5 en 12 December gepubliceerd naar aanleiding van mijne „Statistiek der studenten in de godgeleerdheid”. Ik medelde de geschichten schrijver, dat ik gaarne hem zou willen beantwoorden, en hij stond mij welwillend ene plaats daarvoor toe. Volgaarne grijp ik dus de mij geboden gelegenheid aan, om de wijze waarop ik meer in 't bijzonder de volgens Prof. Kuyper „onjuiste” statistiek der studenten aan de Vrije Universiteit heb verkregen, te rechtvaardigen. Ik meen daarbij te mogen uitgaan van de veronderstelling, dat men zich van

maak waarover 't gaat, nog duidelijk herinnert en de statistische gegevens nog kan controleren. „Ik Begin niet mijn dank uit te spreken voor de verklaring aan 't slot van Prof. Kuyper's laatste stuk, die mij van welke gedachte aan boos opzette vrijpleit. Wel had ik mogen wenschen, dat zij heel voornam had gestaan. Eerst mijn „cijferspel” te zien als geïnfluenceerd door een boonen luttel, immers als zijnde ik „blijkbaar geprikkeld, omdat men van anti-revolutionaire zijde in den Gemeenteraad een aanval deed op (mijne) Theologische faculteit, en te vermenen van een „feitelijk niet eerlijk spel”, moet den lezer die betuiging aan het slot wel enigszins als een frase doen beschouwen. Maar Prof. Kuyper heeft mij toegezegd, dat hij de uitdrukking, die mij aanstoot gaf en die ook beter achterwege ware gebleven, zou herroepen. En dus heb ik er vrede mee.

Inderaad heb ik geen enkele reden om beklamd te staan, en met beslistheid wijk ik dan ook alle verantwoordelijkheid voor de onjuistheid der statistiek van de studenten der Vrije Universiteit af. En ik doe dat zonder die verantwoordelijkheid ook maar één oogenblik mijn welwillenden zeggman ten laete te leggen. Nocht uit onze breedvoerige correspondentie, nocht uit ons openhartig onderhoud, nocht uit zijne mij verschafte gegevens heb ik trouwens kunnen opmaken, dat er eenig misverstand tusschen ons zou hebben bestaan. En ikzelf gaf alle ontvangen gegevens weer, volkomen objectief, zonder mijnerzijds iets ervan af te doen of iets eraan toe te voegen.

Laat ik in 't kort even volledig vertellen, hoe ik aan de verschillende cijfers mijner statistiek ben gekomen. Want om een statistiek der in de theologie studerende zonder meer was het mij te doen van 't begin af. Toen ik op het bureau van den pedel der Gemeentelijke Universiteit de jaarboeken der andere Universiteiten niet aanwezig vond, heb ik niet verder geraad en terstond aan de verschillende pedels om de opgaven geschreven: immers — en dit ontving aan Prof. Kuyper, die mij naar de Universiteitsbibliotheek had willen verwijzen — ook de lijst der novitiën van dezen loopenden cursus, welke lijst tegen ongeveer half November vrijwel mag worden geacht te zijn afgesloten, moest erbij. Ik vroeg zonder meer om 't getal der ingeschrevenen, novitiën en recensien, en evenals onze Amsterdamse pedel gaven alle anderen mij zonder meer de getallen op, over 10 jaren. Alleen die theologen werden geteld, die studeerden en studeeren voor 't predikambt, niet de hoorders van enkele colleges. Zoo deed ook Prof. Honig te Kampen, tot wien ik mij later, op raad van den rector der Vrije Universiteit, heb gewend.

Daar de pedel der Vrije Universiteit was gemobiliseerd, stond de rector mij zelf te woord. Ik meende niet beter te kunnen zijn aangeland. Maar juist bij de Vrije Universiteit kwamen de moeilijkheden. Ik had misschien toen de Vrije Universiteit en Kampen wel kunnen laten rusten. En ik zou dat te eerder hebben kunnen doen, wanneer 't mij alleen om rehabilitatie van de theologische faculteit der Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam ware te doen geweest. De door mij van de Rijksuniversiteiten en van onze Gemeentelijke Universiteit ontvangen gegevens toch hadden de vraag over 't al of niet „overloopen” van de theologische faculteit ten onzent reeds ten gunste van deze laatste beslist, en van de Gereformeerde hoogeschoolen moest ik een vergelijking met dat der Rijksuniversiteiten gunstig resultaat verwachten. Amsterdam had dan ook nog een beter figuur gemaakt. Ik deed dat echter niet, juist omdat 't mij niet alleen om „ene rehabilitatie van mijnne” theologische faculteit was te doen, en ik mijne statistiek van groter waarde en meer leerrijk achtte, wanneer alle theologisch Hooger Onderwijs daarbij de revue passeerde.

Ik was dus in onderhandeling getreden met den rector der Vrije Universiteit en deze gaf zich veel moeite voor mij. Hij zond mij 6 officiële gedrukte studentenlijsten, die over 1905-15, en, daar de oudere niet meer aanwezig waren, de gedrukte naamlijsten uit de jaarverslagen der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Geformeerden grondslag over de 3 daaraan voorgesmaakte jaren 1906-09. Voorts ontving ik een zeer conscientieus door hem samengestelde tabel der novitiën over 1903-04 tot 1915-16, waarbij hij noteerde: „Buitenlandse studenten zijn niet opgegeven”. Hij was het, die voor de tabel der totaalcijfers mij voorstelde, telkens de 4 jaren bijeen te voegen. Ik ben 't met hem eens, dat hieronder wel alle theologische candidaten zullen vallen en niet, zoolks Prof. Kuyper zegt, alleen de (inlandsche) studenten, die nog geen candidatusexamen hebben afgelegd”. Als proeve van des rector's accuratez geef ik hier zijn staat van novitiën. Daar voor de vaststelling van het totaalcijfer voor 1906 reeds een 4-tal jaren noodig is, open de tabel met 1903: voor 1903 is later 't eindcijfer opgegeven, niet nader gespecificeerd.

	Novitiën	UIT de jurtid. fac.	UIT Kampen	UIT Leiden	SAMEW.	Theologie opgegeven	Overvleeden	BALIES
1903-04	—	—	—	—	—	—	—	10
1904-05	9	2	4	—	15	1	1	17
1905-06	6	—	1	—	7	2	—	9
1906-07	6	—	1	—	7	1	—	8
1907-08	9	—	—	—	9	1	—	10
1908-09	3	1	—	—	4	2	—	6
1909-10	4	—	1	1	6	—	—	6
1910-11	4	—	—	—	4	1	—	5
1911-12	9	—	—	—	9	1	—	10
1912-13	12	—	—	—	12	—	—	12
1913-14	13	—	—	—	13	—	—	13
1914-15	10	—	—	—	10	—	—	10
1915-16	4	—	—	—	4	—	—	4

Men ziet hieruit, dat de Kampenaars niet — zoolks Prof. Kuyper veronderstelt — zijn geschrapt. Ook, dat ik terecht de totaalcijfers swat te gunstig gekleurd” noemde. Immers noteerde ik bijvoorbeeld voor 1908-09 't getal 33, terwijl in het desbetreffend 4-tal jaren 6 studenten de theologie hadden opgegeven. En diezelfde teruggetrokken hebben voor meer dan één totaalcijfer dienst gedaan. Telling naar dienzelfden maatstaf als elders moest hier dus van den beginne af worden prijsgewezen. Reeds had mijn zeggman ook mijn zoo gunstigen indruk bij de beschouwing der officiële studentenlijsten gecorrigeerd door de opmerking, dat er onder deze „studenten” een aantal waren, die reeds als predikanten waren gevestigd. Dit gold degenen, die hun f 5.— bleven storten, hoewel reeds zijnde in het ambt: eene regeling, die overigens nergens wordt aangetroffen en die

*) Het hierna volgend gedeelte van dit artikel is, met een andere inleiding, ook ter plaatsing aangeboden aan De Hervorming.

dus ook Prof. Kuyper's vergelijking met Utrecht niet toelaat. Mijnerzijds was, meende ik, alles in orde, wanneer de toelichting maar volledig was. En dat was zij.

't Is duidelijk, dat als de Vrije Universiteit mij, evenals elke andere, een lijst van de voor 't eerst en van de bij herhalend ingeschreven „studeerende” (niet-predikant-) studenten had kunnen doen toekomen, alles in orde zou zijn geweest. Van het verblijf van zoovele buitenlandse in Utrecht droeg ik geen kennis; ik had er niets op tegen gehad, als ook de rector der Vrije Universiteit ze er had bijgeteld. Integendeel. Dat Prof. Kuyper hierop wijst als op eene incongruentie, die trouwens ook door mijzelf reeds was aangewezen, is zijn volle recht. Maar zijn fout is, dat hij nu zijnerzijds niet zonder meer de buitenlandse opgeeft en deren bij de novitiën telt, a thans daaromtrent niets zegt, — en dat hij niet een tabel van totaalcijfers aanbiedt zonder de predikanten-recensien, maar een nieuwe tabel van totaalcijfers stelt naast die van zijn rector en mij, waarin de predikanten weer wel zijn meegedeld —, een tabel, die op alle punten nog wel afwijkt ook van de mij door den rector geronden studentenlijsten. Prof. Kuyper's eerste tabel geeft „de werkelijke cijfers” der novitiën; zijn tweede de totaalcijfers, zoolks ze jaartijks aan de Rectoring zijn toegezonden en die dus „volkomen betrouwbaar” zijn. Ik plaats de beide rubrieken naast elkaar.

	I. Eerste jaars studenten		II. Totaalcijfers	
	Volgens Prof. Kuyper	Mijne statistiek	Volgens Prof. Kuyper (Bereinigde cijfers)	Volgens de antwoorden op de vragen
1905-07	12	8	91	88
1907-08	16	10	103	89
1908-09	7	6	86	83
1909-10	8	6	80	75
1910-11	16	5	78	67
1911-12	15	10	84	71
1912-13	19	12	89	74
1913-14	19	13	89	74
1914-15	13	10	—	79

Ik wil noch kan een poging wagen om het uiteenloopen der tabellen van de Regeringscijfers en van de jaarsverslagen-en-studentenlijsten te verklaren. Ware op geen van deze laatste een buitenlandse opgenomen, dan was 't verschil door dit feit opgehelderd. Maar dat is zoo niet. In elk geval schijnt mij dit zeker, dat voortaan de toepassing van het systeem der andere Universiteiten ook voor de Vrije Universiteit alle aanbeveling verdient.

Ten slotte merk ik op, dat wat ik als conclusie voor de Vrije Universiteit constateerde bij deze nieuwe tabel geneerlijk wijziging ondergaat: *„Over achteruitgang heeft zij tot heden niet te klagen”*. Alleen is — dit moet erkend — door 't meetellen der predikanten liet overzicht van het aantal der studeerende studenten” zeer onzuiver en de ware staat van zaken niet duidelijk te overzien. Ook is, bij de vorige jaren vergeleken, het 4-tal novitiën voor dezen cursus zeer opvallend, het laagst getal dat waarschijnlijk ooit, zeker in de laatste 13 jaren, is bereikt, al zal 't weldra bij de generale telling in de vele tentallen verlinken. Gegeven dit 4-tal, 't kleinste van alle Universiteiten voor den cursus 1915-16, kwamen de opmerkingen der heerden Fabius en De Vries bij het begrotingsdebat wel op een voor hen allerongunstigst oogenblik.

Wat ons 20-tal aan de Gemeentelijke Universiteit betreft: 't zal wel duidelijk zijn, dat het geen oogenblik bij mij is opgekomen om daarover te glorieeren. Om het aantal op zichzelf was 't mij natuurlijk minder te doen, dan wel om het al of niet juiste van de bewering over 't „overloopen” der theologische faculteit(en) uit de stukken aan te toonen, waartoe alleen ik 't aantal noodig had. En dit al of niet „overloopen” is te constateeren, afgezien van het feit, of elke Universiteit een eigen systeem van telling heeft. Het aantal studenten aan iedere Universiteit afzonderlijk, geteld naar eigen maatstaf, wijst of stabiliteit of achteruitgang of vooruitgang aan. Niet alleen om te spreken voor na „paritose” ging het mij bij de publicatie der statistiek, maar ook om te trachten een eind te maken aan allen praat in 't wilde over den „deniswakkenden” toestand van het aantal theologen aan onze Universiteiten en om zoo mogelijk aller oogen te openen voor den feitelijk toestand. Dat men dus daarvan kennis neme en voor 't overige elk er zijn les aan ontleene!

Amsterdam. H. A. VAN BAKEL.

Het had Prof. van Bakel zeker meer te eere gestrekt, en het ware ook eerlijker en oprechter geweest, wanneer hij na de afdoende bewijzen door ons geleverd, dat zijn statistiek niet deugde, dit rondweg erkend en amende honorable gedaan had. Over het feit, dat zijn statistiek onrecht aan de Vrije Universiteit aandeed, kan geen verschil van meening bestaan. Wie aan de Rijksuniversiteiten meetelt en de buitenlandse theologen en degenen die na hun candidatusexamen hun studie voortzetten, heeft geen recht om in dezelfde statistiek deze beide zeer belangrijke categorieën voor de Vrije Universiteit er af te trekken. Al wat Prof. van Bakel in dit lange stuk aanvoert, raakt dan ook de quaestie niet, waarom het hier gaat. Dat hij de door hem gepubliceerde cijfers van den rector der Vrije Universiteit ontving, hadden we terstond meegedeeld, en de vraag hoe de rector tot deze becijfering kwam, doet in dit geval niets terrake. Het waren niet de officiële cijfers, maar cijfers door den rector met het oog op een bepaald doel samengesteld en die daarom nooit als vergelijking met de andere Universiteiten dienen konden. Had Prof. van Bakel er bezwaar tegen, de zoogenaamde predikanten-studenten mee te tellen bij de Vrije Universiteit, omdat deze categorie aan de Rijks-Universiteiten niet bestaat, dan had hij in een noot kunnen vermelden, dat de cijfers van de Vrije Universiteit z.i. naar verhouding te hoog waren, maar het gaf hem niet het recht die cijfers tot meer dan de helft te verlagen. Laat hij aan statistici van professe deze statistiek voorleggen en elk hunner zal hem zeggen, dat een-dergelijke manier van tabellen staat te stellen, ongeoorloofd is.

Op de verdere argumenten van Prof. van Bakel nogmaals in den breede in te gaan, heeft daarom geen zin, nu ons